

BRITSKÉ INDICKOOCEÁNSKÉ TERITORIUM PO ROCE 2016

Mgr. Denisa Machálková

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta OU, Chittussiho 10, Slezská Ostrava, 710 00, telefon: +420 732 952 647, e-mail: denisa.machalkova@seznam.cz

Abstrakt

Příspěvek se zabývá budoucností Britského indickooceánského teritoria po roce 2016, kdy vyprší smlouva o pronájmu ostrova Diego García, kterou mezi sebou na padesát let uzavřely USA a Velká Británie. Ostrov od té doby vojensky využívají Spojené státy a tamní základna je pro ně jednou ze strategicky nejdůležitějších základen lokalizovaných mimo území samotných Spojených států. Cílem této krátké studie je přiblížení několika možných scénářů budoucího vývoje.

Klíčová slova: *Spojené státy americké; Velká Británie; Mauricius; Britské indickooceánské teritorium, Diego García.*

Úvod

V roce 2016 vyprší smlouva o pronájmu ostrova Diego García, kterou mezi sebou 30. prosince 1966 na padesát let uzavřely USA a Velká Británie.¹ USA vybudovaly na pronajatém ostrově námořní vojenskou základnu, která tak znamenala splnění další části americké vojenské strategie, jejímž cílem bylo ovládnutí všech světových oceánů [1]. Výstavbě této základny však předcházelo několik kontroverzních kroků. Ostrov Diego García, součást Čagoského souostroví, náležel tehdejší britské kolonii Mauricius a zároveň na něm žilo 1 500 původních obyvatel, což neodpovídalo americkému požadavku na území bez stálého obyvatelstva. První překážku vyřešila 8. listopadu 1965 dohoda mezi USA a Velkou Británií o vzniku Britského indickooceánského teritoria.² Toto zámořské území bylo vytvořeno oddělením Čagoského souostroví od Mauricia a třech ostrovů od Seychel. Postup byl ovšem v přímém rozporu s Rezolucí 1514 (XV) přijatou 14. prosince 1960 Valným shromážděním OSN.³ Podle ní byl totiž jakýkoliv pokus o částečné nebo úplné narušení teritoriální integrity kolonie před vyhlášením nezávislosti v rozporu s Chartou OSN [2]. USA se s Británií domluvily i na vyřešení druhé překážky. Obyvatelé Čagoského souostroví byli označeni za přechodné obyvatelstvo, což v letech 1967 až 1973 znamenalo jejich deportaci na sousední Mauricius a Seychely. Ostrovy přitom byly trvale osídleny již od konce 18. století [3]. Smlouva mezi USA a Velkou Británií o pronájmu ostrova může být podle dohody prodloužena o dalších dvacet let, tedy do roku 2036. Tuto možnost musí oba zainteresované státy schválit nejpozději v prosinci 2014 [4]. Scénářů možného vývoje existuje hned několik, my si zde nyní jednotlivé scénáře uvedeme a analyzujeme.

Budoucnost Britského indickooceánského teritoria z pohledu USA

Základna je důležitou součástí americké zahraniční politiky, proto si nejprve uvedme argumenty podporující zachování vojenské přítomnosti USA v prostoru. Obecně můžeme říci,

¹ Treaty Series No. 15 (1967) – Exchange of Notes between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the United States of America concerning the Availability for Defence Purposes of the British Indian Ocean Territory.

² S. I. No 1 of 1965 – The British Indian Ocean Territory Order 1965.

³ General Assembly (14. 12. 1960) – Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples.

že strategickým cílem USA by mělo být zachování jejich přítomnosti v oblasti. Ostrov Diego García se v minulosti ukázal jako důležitá a nezbytná součást amerických vojenských intervencí především na Blízkém východě a v Africe. Situace v těchto regionech není stabilní ani v současnosti. Mezinárodnímu společenství se nedaří vyřešit dlouhodobý konflikt mezi Izraelem a Palestinou a vlna nepokojů, která odstartovala v Tunisku na jaře roku 2011 a rozšířila se do dalších arabských států, ukázala na křehkost, nestabilitu a rizikovost tohoto regionu, jehož stabilita je i vzhledem k tamním zásobám ropy klíčová. I proto můžeme říci, že přítomnost USA v oblasti je pro tuto světovou velmoc strategicky nesmírně důležitá. Neméně důležitý je potom význam Indického oceánu jako takového. Nachází se v něm ohromné přírodní bohatství, zásadní jsou především zásoby ropy a zemního plynu v Perském zálivu. Oceán má strategickou roli v dopravě, protože jej křížuje řada významných mořských tras umožňujících spojení Blízkého východu, Afriky a východní Asie s Evropou a Amerikou [5]. Pro USA je hlavním cílem zachování stability Indického oceánu jako celku, postoj k němu v nedávné době znovu přehodnotily, a to především díky růstu netradičních hrozeb a rostoucí ekonomické a vojenské důležitosti Číny. USA prosazují v oblasti regionalismus, který by podle nich mohl pomoci tento region stabilizovat. [6]. Zachování základny na Diego García by rovněž bylo strategickým krokem vůči rostoucímu významu Číny v prostoru. Ta buduje nákladní přístav v Bangladéši a na Šrí Lance a pomáhá i s výstavbou námořní základny na Maledivách [7]. Indický oceán má důležitou polohu i vůči asijsko-pacifickému regionu. Spojuje totiž tento region se Severní Amerikou a Evropou a právě asijsko-pacifický region přebírá dosud výsadní postavení Severní Ameriky a Evropy v oblasti světové ekonomiky.

Hlavní argument proti pokračování vojenských aktivit má svůj původ již v samotném způsobu vzniku této vojenské základny. Za ní totiž stálo porušení Rezoluce 1514 (XV) a Rezoluce 2066 (XX)⁴. Tyto státy, pod hrozbou neudělení nezávislosti Mauriciu, v podstatě donutily tuto, v té době britskou kolonii, vzdát se ostrova Diego García a několika dalších ostrovů. Druhým zásadním prohřeškem byla deportace původních obyvatel Čagoských ostrovů. Obě zainteresované světové mocnosti jsou za tento postup již od začátku kritizovány a bylo proti nim podáno několik žalob.

Možné prodloužení smlouvy je zatím opředené mnoha nepodloženými informacemi a spekulacemi. Podle informací z roku 2012 už USA nebudou v budoucnu z této základny operovat a přesunou svou hlavní indicko-oceánskou základnu na Kokosové ostrovy patřící Austrálii. Tamní základna by se tak stala součástí posílené australsko-americké vojenské kooperace. Kokosové ostrovy se nacházejí 2 700 kilometrů východně od ostrova Diego García a představují ideální místo pro používání dronů a průzkumných letounů s lidskou posádkou [8]. Pro přesun dále na východ hovoří především strategicky velmi výhodná poloha Kokosových ostrovů. USA by tak mohly „lépe kontrolovat“ dění v asijsko-pacifickém regionu a navíc by se geograficky přiblížily k Číně, což je stát, se kterým USA bojují o ekonomickou a politickou nadvládu. Kromě přesunu na Kokosové ostrovy se objevila i informace o potenciální výstavbě vojenské základny na Maledivách. Americké diplomatické zastoupení však tuto spekulaci nepotvrdilo a trvalou vojenskou přítomnost USA na Maledivách vyvrátilo [9].

⁴ General Assembly (16. 12. 1965) – Question of Mauritius.

Ukončení vojenské činnosti, zachování Britského indickooceánského teritoria a vyhlášení mořské přírodní rezervace

Vojenská činnost způsobila v okolí Čagoského souostroví značné environmentální škody, které vedly ke kritice jak americké, tak britské vlády. Jelikož území náleží Velké Británii, byla to právě její vláda, která v reakci na kritiku vyhlásila 1. dubna 2010 v oblasti mořskou přírodní rezervaci.⁵ Ta pokrývá celou výlučnou ekonomickou zónu kolem souostroví a její rozloha je přibližně 544 tisíc km². Vyhlášená mořská přírodní rezervace se netýká ostrova Diego García a mořského území ve vzdálenosti do tří mil od tohoto ostrova [10]. Ukončení vojenské činnosti, zachování Britského indickooceánského teritoria a vyhlášení mořské přírodní rezervace považujeme za nejméně pravděpodobný scénář dalšího vývoje území. Velká Británie se zavázala k navrácení souostroví Mauriciu, jakmile dojde na Diego García k ukončení vojenské aktivity. Kromě toho Mauricius podal proti zřízení rezervace stížnost u Mezinárodního soudu pro námořní právo, protože její vznik nebyl podle tamní vlády v souladu s Úmluvou OSN o mořském právu z roku 1982 [11]. Vyhlášení mořské přírodní rezervace znamená mimo jiné i zákaz rybolovu v oblasti, což byl podle Mauricia hlavní důvod jejího vzniku. Právě rybolov představuje základní zdroj obživy a hlavní ekonomickou aktivitu Čagosanů a existence rezervace tak významně ohrožuje jejich možný návrat na souostroví.

Ukončení vojenské činnosti a navrácení území Mauriciu

Pokud dojde k ukončení vojenské činnosti, mělo by být území automaticky navráceno Mauriciu. K tomu se britská vláda zavázala před vyhlášením Britského indickooceánského teritoria. Británie dosud neuznala nároky Mauricia na toto území, ale zaručila mu jeho navrácení po ukončení jeho vojenského využití. Ze strany Británie připadá v současnosti v úvahu ještě podstoupení suverenity nad vnějšími ostrovy Mauriciu a zachování si suverenity nad ostrovem Diego García do roku 2036, popřípadě i po tomto roce. V případě, že dojde k navrácení souostroví Mauriciu, je možné, že se tento stát dohodne s USA na pokračování vojenské základny. Mauricius už v minulosti naznačil, že by s tímto postupem neměl v zásadě problém. A možná je i jakási forma kooperace mezi Velkou Británií a Mauriciem v rámci Britského indickooceánského teritoria a mořské rezervace s výjimkou ostrova Diego García bez specifického stanovení suverenity [4]. Otázkou zůstává, jak by se k tomuto vývoji postavili Čagosané, kteří stále považují své přesídlení za protiprávní a kterým by pokračující americká přítomnost s největší pravděpodobností neumožnila návrat minimálně na největší ostrov Diego García. Významným předmětem diskuze by bylo v případě navrácení Čagoského souostroví Mauriciu jeho postavení. Ostrovy mohou zůstat buď součástí Mauricia jako území se speciálním statutem (mohou obdržet určitou míru autonomie), nebo by přicházelo v úvahu i vyhlášení jeho nezávislosti. Čagoské ostrovy by totiž po návratu Čagosanů, jejichž počet se pohybuje okolo pěti tisíc, splňovaly dvě složky nezbytné pro vznik státu: obyvatelstvo a území.

Závěr

Předložený text nám nabídl několik scénářů možného budoucího vývoje Čagoského souostroví, a to v souvislosti s blížícím se koncem smlouvy o pronájmu tohoto území. Situace kolem Čagoského souostroví je velmi komplikovaná, protože v ní hraje roli hned několik subjektů: USA, pro něž představuje základna na ostrově Diego García strategický bod v Indickém oceánu a důležitou součást jejich zahraniční politiky; Velká Británie, které Britské indickooceánské teritorium patří a která z americké přítomnosti v minulosti rovněž pozitivně

⁵ Marine Protected Area (MPA) in the British Indian Ocean Territory.

těžila; Mauricius, který si Čagoské souostroví nárokuje a Čagosané žijící dnes především na Mauriciu a Seychelách. Ke kterému z předložených scénářů nakonec dojde, je velmi těžké odhadnout. Hlavní roli budou hrát především rozhodnutí USA a Velké Británie. S blížícím se koncem letošního roku se pravděpodobně bude objevovat čím dál tím více spekulací. S jistotou už ale určitě můžeme říci, že mezi USA a Velkou Británií probíhají o budoucnosti Čagoských ostrovů jednání. Oficiálně se však žádná strana dosud nevyjádřila, takže si na konečné rozhodnutí budeme muset ještě počkat. Zachování americké základny v rámci Britského indickooceánského teritoria by znamenalo pokračování dvou hlavních oblastí sporů, tzn. Mauricia vs. Velké Británie o nároku na souostroví, a Čagosanů proti britské vládě ohledně legitimacy jejich odsunu z ostrovů. Předání území Mauriciu by přineslo dva hlavní možné scénáře vývoje. Dohodu s USA a tedy pokračování vojenské aktivity, což by pro Čagosany znamenalo prodloužení jejich života v exilu a možné žaloby proti Mauriciu, či odchod USA a návrat Čagosanů do vlasti.

Literatura

- [1] VINE, D. *War and Forced Migration in the Indian Ocean: The US Military Base at Diego Garcia*. International Migration. 2004, roč. 42, č. 3, s. 111–143.
- [2] DECLARATION ON THE GRANTING OF INDEPENDENCE TO COLONIAL COUNTRIES AND PEOPLES. 1960. [online] Dostupné na Internetu: <http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml> [cit. 6. března 2014].
- [3] SNOXELL, D. *Debate – Expulsion from Chagos: Regaining Paradise*. The Journal of Imperial and Commonwealth History. 2008, roč. 36, č. 1, s. 119–129.
- [4] LUNN, J. *Disputes over the British Indian Ocean Territory: a survey*. 2013 [online] Dostupné na Internetu: <http://www.parliament.uk/briefing-papers/RP13-31.pdf> [cit. 9. března 2014].
- [5] ROMANCOV, M. *Geopolitický význam Indického oceánu v minulosti a dnes*. Mezinárodní politika. 2004, roč. 28, č. 10, s. 22–24.
- [6] RUMLEY, D. *The Indian Ocean Region: Security, Stability and Sustainability in the 21st Century*. Australia India Institute. 2013 [online] Dostupné na Internetu: http://www.aii.unimelb.edu.au/sites/default/files/IOTF_0.pdf [cit. 9. března 2014].
- [7] PANT, H. *India in the Indian Ocean: Growing Mismatch Between Ambitions and Capabilities*. Pacific Affairs. 2009, roč. 82, č. 2, s. 279–297.
- [8] COOREY, P. *US military eyes Cocos Islands as a future Indian Ocean spy base*. 2014 [online]. Dostupné na Internetu: <http://www.smh.com.au/federal-politics/political-news/us-military-eyes-cocos-islands-as-a-future-indian-ocean-spy-base-20120327-1vwo0.html> [cit. 9. března 2014].
- [9] ROBINSON, JJ. *Leaked draft agreement opens possibility for US base in Maldives*. 2014 [online]. Dostupné na Internetu: <http://minivannews.com/politics/leaked-draft-agreement-opens-possibility-for-us-base-in-maldives-56913> [cit. 9. března 2014].
- [10] SAND, P. *The Chagos Archipelago – Footprint of Empire, or World Heritage?* Environmental Policy and Law. 2010, 40/5, s. 232–242.
- [11] LUNN, J. *The Chagos Islanders*. 2012 [online] Dostupné na Internetu: www.parliament.uk/briefing-papers/sn04463.pdf [cit. 9. března 2014].

Abstract

The paper deals with the future of the British Indian Ocean Territory after 2016. In 2016 the lease agreement will expire involving Diego Garcia Island. The lease was contracted between the US and the Great Britain for fifty years. The island has been used by the US military since then and the local base is one of the most important strategically placed bases outside of the US itself. The aim of this short study is to show several possible scenarios of its future development.